

УДК 811.161.2'373.21

**МІКРОТОПОНІМИ ІЗ КВАНТИТАТИВНОЮ ХАРАКТЕРИСТИКОЮ У
ЙОСИФІНСЬКІЙ (1785–1788) І ФРАНЦИСКАНСЬКІЙ (1819–1820)
МЕТРИКАХ (НА МАТЕРІАЛІ НАЗВ САМБІРСЬКОГО ЦИРКУЛУ)**

Оксана Мосур

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови імені професора Івана Ковалика,
вул. Університетська, 1/234, 79001 Львів, Україна,
тел.: (0 322) 239 47 17
e-mail: oksana_kunanets@ukr.net*

Історичний мікротопонімікон – пласт пропріативної лексики, недостатньо опрацьований в українському мовознавстві. У статті проаналізовано найменування малих географічних об'єктів з квантитативною характеристикою Самбірського циркулу кінця XVIII – початку XIX ст., зафіксованих у Йосифінській (1785–1788) і Францисканській (1819–1820) метриках. Встановлено, що кількісно найбільшою групою нумеративних назв є оніми із порядковим числівником.

Ключові слова: Йосифінська (1785–1788) метрика, Францисканська (1819–1820) метрика, Самбірський циркул, нумеративний мікротопонім.

DOI <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2108.68.8957>

Постановка проблеми, мета дослідження. Одним із важливих завдань ономастики в Україні є вивчення лексико-семантичних, словотвірних, структурних особливостей історичних пропріативів, зокрема мікротопонімів, оскільки ці найменування „не лише фіксують соціально-економічні, етнічні та інші зміни, які є суттєвими для мовців, але й самі значною мірою детерміновані історичними процесами” [9 : 3]. Необхідність вивчення історичної мікротопонімії визначає **актуальність** проблеми. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше проведено аналіз нумеративних мікротопонімів Самбірського циркулу кінця XVIII – початку XIX ст. **Мета** статті – з'ясувати особливості творення найменувань мікрооб'єктів із квантитативною характеристикою. **Об'єктом** дослідження є мікротопонімія Самбірського циркулу. **Предметом** – пропріативи з квантитативною характеристикою.

Актуальність дослідження. Важливим джерелом дослідження мікротопоназв є перші поземельні кадастри Галичини, укладені за часів правління австрійських імператорів Йосифа II (1780–1790) та Франца I (1804–1835) – Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики (зберігаються у ЦДІА у Львові, фонд 19 і 20 відповідно). Пам'ятки містять оцінку економічної вартості галицьких земель і, „крім докладних даних про земельні ресурси маєтків і громад, детально аналізують стан і використання сільськогосподарських угідь” [2 : 5], і фіксують багато назв малих географічних об'єктів. Метрики – це сукупність документів: сумаріїв, консигнацій, аднотації, специфікацій, описів земельних границь населеного пункту, правил фасювання нив та ін. Основним документом пам'яток є

грунтові метрики поземельного прибутку, у яких „послідовно перелічуються всі земельні угіддя, розташовані в межах даної громади” [2 : 11]. Внаслідок „виправлення Йосифінського кадастру” у 1819–1820 рр. виникла Францисканська метрика, у книгах якої „відображені зміни у приналежності ділянок, розмірах і якості земель, що сталися за час після виготовлення Йосифінських кадастрів” [2 : 13]. Опрацювання матеріалів обидвох кадастрів дає змогу прослідкувати тенденції розвитку історичної мікротопонімії, описати кількісні та якісні зміни, які відбулись у кінці XVIII – на початку XIX ст. Діахронну онімію аналізуємо на матеріалі найменувань Самбірського циркулу – адміністративно-територіальної одиниці тогочасної Галичини (опис XIV фонд 19 і опис XIV фонд 20 у ЦДІА у м. Львів). За сучасним поділом, це значна площа Львівської області (частково територія Самбірського, Старосамбірського, Дрогобицького, Турківського, Городоцького, Мостиського, Пустомитівського, Миколаївського, Стрийського та Сколівського районів).

Історичні оніми „сконденсовують” у собі інформацію про життя і діяльність номінаторів, особливості розташування об’єктів у просторі, важливість і необхідність їх для людей тощо; є переосмисленим мовним відображенням навколишнього середовища. Якісні характеристики географічного мікрооб’єкта часто стають визначальними у процесі називання (колір: *Czarna Kiczera*, кич. (Нед, ЙМ, 54зв) (Нед, ФМ, 34зв); *Biala Droga*, дор. (ЛужДол, ЙМ, 115зв); *Czerleny Kamień*, м. (Матк, ЙМ, 2зв); *Zielony Polaniec*, пол. (ЯблНиж, ЙМ, 101зв); вид/родючість ґрунту: *Piaskowaty Garbek*, горб (Підб, ЙМ, 230зв); *Tousty Horb*, п. (ЛінВел, ЙМ, 276зв) (ЛінВел, ФМ, 163зв); смак (води): *Potok Slony*, пот. (Медв, ЙМ, 73зв) (Медв, ФМ, 79зв); *Potok Gnily*, пот. (ЯкубВол, ЙМ, 79) та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Онім, окрім якісної, може містити кількісну характеристику об’єкта. Зауважимо, що „кількість” у філософському розумінні – це універсальна категорія, „яка позначає зв’язок, що існує між якостями предмета; поняття кількості включає в собі поняття числа, величини, ступеня, простору, руху тощо; з них найбільш узагальненим є поняття числа” [7 : 130] (пор.: розмір: *Play Wielki*, н., п. (Ор, ЙМ, 261зв) (Ор, ФМ, 355зв); *Ląka mala*, лук. (Остр, ЙМ, 12зв); довжина/протяжність: *Potok Dowhy*, пот. (Ор, ФМ, 497зв); *Krzaki Korotke*, зар. (Лішн, ЙМ, 88зв) (Лішн, ФМ, 173зв); висота: *Wysoki Garb*, горб (Матк, ЙМ, 41зв) (Матк, ФМ, 44зв); *Pole Niskie*, п. (БілВел, ЙМ, 233зв) (БілВел, ФМ, 236зв)). У статті зосередимось на аналізі мікротопоназв із числівниковим елементом (квантитативна вказівка). В ономастичній літературі існує термін „нумеративні топоніми”, яким позначають „географічні назви, до складу яких входять основи числівників або числівники як незалежні слова” [5 : 220–221].

Вклад основного матеріалу. Нумеративний мікротопонімікон Самбірського циркулу поділяємо на: 1) найменування з порядковими числівниками; 2) оніми з кількісними числівниками; 3) назви, які містять числівникові основи.

1) Кількісно найбільшою і структурно найрізноманітнішою підгрупою є найменування із порядковим числівником. Вони мають складену структуру:

А) порядковий числівник + іменник у Н. в. одн. чи мн.: *Grobła pierwsza*, гр. (Бил, ЙМ, 42зв) (Бил, ФМ, 62зв); *Grobła Druga*, гр. (Бил, ЙМ, 43зв) (Бил, ФМ, 62зв); *Lubiana druga*, п. (Гонят, ЙМ, 22зв); *Staie Piersze*, н. (Груш, ЙМ, 98 зв); *Drugie Staie*, н. (Груш, ЙМ, 98 зв); *Szachownicy drugie*, п. (Добрівл, ЙМ, 110зв) (Добрівл, ФМ,

87зв), н. (Добрівл, ЙМ, 135зв); *Szachownicy trzecie*, п. (Добрівл, ЙМ, 110зв) (Добрівл, ФМ, 87зв);

Б) іменник у Р. в. мн. (із закінченням -ат – Genetivus possessivus) + іменник у Н. в. одн. + порядковий числівник: *Tkaczat Syhła druga*, п. (Михн, ЙМ, 69зв); *Tkaczat Syhła trzecia*, п. (Михн, ЙМ, 72зв). Дослідження мікротопонімів на -ат Самбірського циркулу показало, що це кількісно значна група онімів у кінці XVIII – на початку XIX ст., а на сучасному етапі маємо лише поодинокі випадки вживання прізвищ і мікротопонімів у формі Genetivus possessivus [4 : 172–177]. Пор.: *Łan Popowiat*, лан (Фор, ЙМ, 153зв) (Фор, ФМ, 154зв), *Pole Matkowskich Fedaszkwiat*, п. (Матк, ЙМ, 3зв), *Play Zembrowiat*, пас. (Мита, ЙМ, 29зв), *Flura Kłodlewiat*, н. (Ор, ЙМ, 455зв) → *Flura Kodływiat*, н. (Ор, ФМ, 569зв), *Flura Turubinowiet*, н. (Ор, ЙМ, 457зв) (Ор, ФМ, 573зв), *Pole Sawkowitz*, н., п. (Ор, ЙМ, 607зв) (Ор, ФМ, 717зв), *Gura Gurewiat*, н., п. (Ор, ЙМ, 114зв) (Ор, ФМ, 185зв), *Część Waciniat*, п. (КульчШл, ЙМ, 303зв) → *Pole Wacyniat*, п. (КульчШл, ФМ, 416зв) і ін. Найменування на -ат – це форма Р. в. мн. антропоніма на -ат-а, первісне значення якого – „діти, нащадки особи, названої в основі слова”, яке „з часом, треба гадати, згідно із законом асоціації за суміжністю, закріпилося за родовими оселями, де проживали нащадки засновника роду” [1 : 20–21]. Прізвища на -ат, за спостереженнями І. Франка, „закріплюються за певною категорією селян, за власниками якоїсь частини ґрунтового і господарського комплексу – дворцем” [8 : 411];

В) порядковий числівник + іменник у Н. в. одн. + субстантивований прикметник у М. в. одн. / іменник у Р. в. мн. з прийменником від): *Pierwsza Rostoczka na Karpinskim*, гр. (Рик, ЙМ, 25зв); *Rostoczka Druga na Karpinskim*, гр. (Рик, ЙМ, 25зв); *Trzecia Rostoczka na Karpinskim*, гр. (Рик, ЙМ, 25зв); *Grobla pierwsza od Chalup*, гр. (ЛяшкМур, ЙМ, 2зв);

Г) прийменник за + порядковий числівник + іменник у О. в. + прикметник + іменник у М. в.: *Za Pierwszym Potokiem na długiej Polanie*, н. (Підб, ЙМ, 304зв);

Д) порядковий числівник + субстантивований прикметник: *Drugie Mezuputny*, п. (ГусНиж, ЙМ, 11 зв);

Е) прикметник + іменник + порядковий числівник: *Wielka Rowien druga*, п. (Михн, ЙМ, 214зв); *Rowien Wielka trzecia*, п. (Михн, ЙМ, 225зв); *Wielka Rowien Piąta*, п. (Михн, ЙМ, 239зв); *Stary Put drugie*, п. (ГусНиж, ЙМ, 13 зв).

Нумеративний атрибут, уважаємо, вказує на порядок розташування мікрооб'єктів одного населеного пункту в просторі, є засобом розрізнення, протиставлення цих географічних локусів. О. І. Шаблій, аналізуючи мікротопонімію у просторово-географічному аспекті, вводить поняття „первинного мікротопонімічного ареалу (ПМТА)” – „території, де топоніми мають відносно стабільного творця – жителів певного населеного пункту, які постійно мікротопонімами користуються у виробничо-суспільній діяльності, в побуті тощо”; у ПМТА вчений виділяє такі просторові мікротопонімні компоненти: „1) ядро (мікротопонімія населеного пункту) і 2) околична зона (мікротопонімія навколишніх полів, луків, лісів, висілків, водних потоків, шляхів)” [10 : 39]. Жителі ядра ПМТА „дають назви всім чи майже всім навколишнім об'єктам. Основна маса назв перебуває у „радіально-візуальному” із населеним пунктом зв'язку, наприклад, <...> Перший лан – Середний лан – Востатний лан; Крутий горб – За крутим горбом; Лиса гора (гора „лиса”, горб „крутий”, коли на них дивитись з боку села) тощо” [10 : 39–40]. У метриках писарі здійснювали записи економічної та сільськогосподарської

цінності земель населеного пункту за таким же радіальним принципом: фіксували об'єкти (угіддя) (і відповідно – їхні назви), починаючи від центру до периферії, для зручності розподіляючи територію поселення на сектори – ниви (флури) (пор. контекст із метрики с. Торганович: Niwa **Ogrody** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Sadzawki** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Byk** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Za Przekopem** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Władycze** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Blonie** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Rynie** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Za Młynową** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Za Dniestrem** (Торг, ЙМ, 76зв) – Niwa **Łysa Gora** (Торг, ЙМ, 76зв)).

Номінатор (мешканець ядра ПМТА) порядковий числівник як компонент мікротопоніма додавав, уважаємо, до назви для розрізнення суміжних чи схожих мікрооб'єктів (з околичної зони), які у просторі знаходились поряд, і таким чином вказуючи на порядок їх розташування. Розрізнятися можуть **два** (Młyn Pierwszy, мл. (Вац, ЙМ, 19зв) – Młyn Drugi, мл. (Вац, ЙМ, 19зв)), **три** (Sadzawka Pierwsza, садж. (Вин, ЙМ, 4зв) – Sadzawka Druga, садж. (Вин, ЙМ, 4зв) – Sadzawka Trzecia, садж. (Вин, ЙМ, 4зв); Pierwszy Stawek, ст. (Солон, ЙМ, 86зв) → Stawek, ст. (Солон, ФМ, 45зв) – Drugi Stawek, ст. (Солон, ЙМ, 86зв) – Trzeci Stawek, ст. (Солон, ЙМ, 86зв)), **чотири** (Obszar pierwszy, п. (Лівч, ЙМ, 1зв) – Obszar drugi, п. (Лівч, ЙМ, 2зв) – Obszar trzeci, п. (Лівч, ЙМ, 2зв) – Obszar czwarty, п. (Лівч, ЙМ, 3зв); Hony Pierwsze, п. (Ріпч, ФМ, 8зв) – Hony Drugie, п. (Ріпч, ФМ, 14зв) – Hony Trzecie, п. (Ріпч, ФМ, 19зв) – Hony Czwarte, п. (Ріпч, ФМ, 25зв)), **п'ять** (але не зафіксовано у пам'ятці онімів з атрибутом перший і четвертий (Wielka Rowien druga, п. (Михн, ЙМ, 214зв) – Rowien Wielka trzecia, п. (Михн, ЙМ, 225зв) – Wielka Rowien Piąta, п. (Михн, ЙМ, 239зв)), **одинацять** (Rostoczka Pierwsza od Garbka, пот. (Багн, ЙМ, 19) – Druga Rostoczka od Garbka, пот. (Багн, ЙМ, 20) – Rostoczka 3cia od Garbka do Potoka Bahnnowaty zpod Kimakowa, пот. (Багн, ЙМ, 21) – Rostoczka 4ta zpod Kimakowa, пот. (Багн, ЙМ, 21) – Rostoczka 5ta od Garbka zpod Kimakowa, пот. (Багн, ЙМ, 21) – Rostoczka Szosta od Garbka po za Grunt Hryca Chromanicza, пот. (Багн, ЙМ, 23) – Rostoczka mała 7a od Garbku, пот. (Багн, ЙМ, 23) – Rostoczka 8a od Garbku zpod Kimakowa do Potoka Bahnnowaty, пот. (Багн, ЙМ, 24) – Rostoczka 9a od Garbka pod Czereniną, пот. (Багн, ЙМ, 25) – Rostoczka 10ta od Garbka zpod Czereniny, пот. (Багн, ЙМ, 26) – Rostoczka 11ta od Garbka przy Koncu Czereniny, пот. (Багн, ЙМ, 26) і навіть **дванадцять** географічних локусів (Niwa Pierwsza, н. (Терш, ФМ, 18зв) – Niwa druga, н. (Терш, ЙМ, 26зв) (Терш, ФМ, 19зв) – Niwa trzecia, н. (Терш, ЙМ, 91зв) (Терш, ФМ, 82зв) – Niwa Czwarta, н. (Терш, ЙМ, 99зв) (Терш, ФМ, 91зв) – Niwa Piąta, н. (Терш, ЙМ, 104зв) (Терш, ФМ, 97зв) – Niwa Szosta, н. (Терш, ЙМ, 117зв) (Терш, ФМ, 116зв) – Niwa Siodma, н. (Терш, ЙМ, 150зв) (Терш, ФМ, 164зв) – Niwa osma, н. (Терш, ЙМ, 152зв) (Терш, ФМ, 166зв) – Niwa Dziewiąta, н. (Терш, ЙМ, 160зв) (Терш, ФМ, 183зв) – Niwa Dziesiąta, н. (Терш, ЙМ, 170зв) (Терш, ФМ, 193зв) – Niwa Jedenasta, н. (Терш, ЙМ, 204зв) (Терш, ФМ, 232зв) – Niwa Dwunasta, н. (Терш, ЙМ, 223зв) (Терш, ФМ, 253зв)).

У метричних книгах часто не зафіксовано найменувань із протиставним порядковим компонентом. До прикладу, у селах Соколики і Стрільбичі знаходимо назву ниви **Kiczera Pierwsza**, н. (Сокол, ЙМ, 7зв) (Сокол, ФМ, 8зв) (є нива **Na Kiczerce**, н. (Сокол, ФМ, 21зв)) і найменування піль **Pod pierwszemi Jedlicami**, поля (Стрільб, ЙМ, 63зв), проте протиставлень з іншими числівниковими елементами до них немає. І навпаки: біля найменування першого мікрооб'єкта пропущено квантитативний атрибут, а з іншими однорідними географічними об'єктами він

вживається (*Zagumienki*, н., поля (Чук, ЙМ, 81зв) – *Zagumienki drugie*, н. (Чук, ЙМ, 102зв) – *Zagumienki trzecie*, н. (Чук, ЙМ, 109зв); *Stawisko*, став. (Лук і Фор, ЙМ, 1Азв) – *Stawisko drugie*, став. (Лук і Фор, ЙМ, 1Азв); *Tkaczq̄t Syhła*, п. (Михн, ЙМ, 66зв) – *Tkaczq̄t Syhła druga*, п. (Михн, ЙМ, 69зв) – *Tkaczq̄t Syhła trzecia*, п. (Михн, ЙМ, 72зв); *Poticzki*, п. (Михн, ЙМ, 68зв) – *Poticzki Drugie*, п. (Михн, ЙМ, 72зв); *Terebiż*, сін. (Саск, ЙМ, 52зв) (Саск, ФМ, 80зв) – *Druga Terebiż*, сін. (Саск, ЙМ, 52зв) → *Terebiż Druga*, сін. (Саск, ФМ, 81зв); *Korotyńka*, гр. (Рик, ЙМ, 39зв) – *Druga Korotyńka*, гр. (Рик, ЙМ, 40зв); *Czerteż*, п. (Рос, ЙМ, 63зв) (Рос, ФМ, 47зв) – *Drugi Czerteż*, п. (Рос, ЙМ, 15зв) → *Długi Czerteż*, п. (Рос, ФМ, 14зв); *Miarka*, п. (Рип, ЙМ, 291зв) – *Druga miarka*, п. (Рип, ЙМ, 291зв)).

Числівниковий компонент може бути одним із засобів розрізнення однойменних об'єктів (іншим додатковим підсилювальним засобом у такому випадку виступають прийменникові конструкції) (пор.: *Jędrzekowiąq̄t Plac*, пл. (КульчШл, ЙМ, 40зв) – *Jędrzekowiąq̄t Plac drugi Za Potokiem*, пл. (КульчШл, ЙМ, 40зв) – *Jędrzekowiąq̄t Plac nad Rzykq̄*, пл. (КульчШл, ЙМ, 40зв); *Sidynie między Wsiq̄ u Drozynq̄*, п. (ЛюбМал, ЙМ, 25зв) – *Sidynie do Lubienskich Pol*, п. (ЛюбМал, ЙМ, 28зв) – *Drugie Sidynie*, п. (ЛюбМал, ЙМ, 29зв)).

Порядкові числівники можуть і не виконувати функції розрізнення співзвучних онімів. У записах метрик сіл Летні (із присілком Монастир Летнянський), Опар і Ріпчич знаходимо мікротопонім **П'ятий Сніп**, який не вказує на порядковий номер іменованого об'єкта, а є назвою-метафорою. В українській мові є фразеологізм *заробляти (жати, косити і т. ін.) за [п'ятий (дев'ятий і т. ін.)] сніп* – 'жати, косити і т. ін., одержуючи плату певною частиною врожаю' [6 : 9 : 427]. Тому, думаємо, робітники, яким платили п'яту частину від зжатої (за кожен п'ятий сніп) номінували за формою оплати географічний мікрооб'єкт – лан, а найменування потоку – наслідок трансмікротопонімізації (назва потоку < найменування лану) (див. [3 : 179–181]): **Pietysnop**, лан (Опар, ЙМ, 69зв) → **Piety Snop**, лан (Опар, ФМ, 15зв); **Piąty snop**, пот. (Летн і Мон Летн, ФМ, 104зв); **Pietysnop**, пот. (Опар, ЙМ, 69зв) (Опар, ФМ, 22зв); **Pietysnop**, пот. (Ріпч, ЙМ, 4)). Уважаємо, що потік П'ятий Сніп – один і той же гідрооб'єкт, який протікав на околиці с. Опар через межі (по межах) сусідніх сіл – Летні і Ріпчич. Таке припущення робимо, беручи до уваги два фактори: час (1785–1788 рр. чи 1819–1820 рр.) і місце першої фіксації оніма (у якому з документів пам'ятки). Зауважимо, що збереглися книги обох кадастрів усіх трьох сіл. У с. Опарах назва лану, вважаємо, перейшла на назву потоку, яка зафіксована в обидвох метриках в основному документі – книзі поземельного прибутку (пор. контекст: *Potok pietysnop zwany* (Опар, ЙМ, 69зв) (Опар, ФМ, 22зв)). У с. Летні найменування знаходимо у цій же структурній частині, але лише у Францисканському кадастрі (пор. контекст: *Potok Piąty snop w srodku tloki* (Летн і МонЛетн, ФМ, 104зв)). У с. Ріпчичах онім зафіксовано тільки у записах 1785–1788 рр., проте двічі в описі меж села (пор. контекст: *Potok zwany Pietysnop* (Ріпч, ЙМ, 4) і *Potok Federkow czyli Pietysnip zwany* (Ріпч, ЙМ, 7)). У другому випадку бачимо явище паралельного називання (тенденція до розрізнення: кожна громада іменує або намагається номінувати той самий об'єкт по-різному).

2) Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. компонентом мікротопоназви, окрім порядкових, могли бути кількісні числівники. Фіксуємо оніми з елементами два, три, п'ять і півтора. Назва місця *Dwa potoki gleboki*, м. (Пл, ЙМ, 61зв) (Пл, ФМ, 89зв)), як і найменування ниви *Stawki Trzy*, н. (КропНов, ЙМ, 264 зв), заростей *Trzy*

Wierzyby, зар. (Кост, ЙМ, 5зв) і поля *Trzy Pustki*, п. (Чиш, ЙМ, 34зв) вказує на особливість локусу – кількість однорідних реалій об'єктивного світу, які на ньому знаходяться. Мікротопонім *Pięt Zahonow*, п. (ПорЗадв і ПорГр, ЙМ, 1зв) містить відомість про те, що поле складалось із п'яти загонів (загін – '1. Смуга, ділянка поля, пасовища і т. ін.; 2. Огороджене місце, куди заганяють худобу на ночівлю, відпочинок і т. ін.; велика загорода' [6 : 3 : 77]). Назва поля *Pułtora Dworzyska*, п. (Сіл, ЙМ, 40зв) (Сіл, ФМ, 50зв) фіксує інформацію про територію, яку воно займає (можливо, від дворище у значенні 'запустіла ділянка, на якій у минулому була садиба' [6 : 3 : 224]).

3) У метричних книгах Йосифінського (1785–1788) і Францисканського (1819–1820) кадастрів знаходимо складні мікротопоніми з числівниковими основами одно-, друго-, три-, п'яти-, шести-, восьми-, десят-. Це кількісно незначна група онімів, яка налічує сім власних назв. До прикладу, територію с. Дубаневич поділено на три сектори (ниви). Сільськогосподарські угіддя, які знаходяться з одного боку села (імовірно, від центральної дороги), іменовано *Niwa Jednostronna*, н. (Дубан, ЙМ, 134зв), а ті, які розташовані з протилежного (іншого, другого) боку – *Niwa Drugostronna*, н. (Дубан, ЙМ, 134зв). Угіддя (земельні ділянки) біля помешкань (тобто, у межах поселення) – *Ogrody*, н. (Дубан, ЙМ, 134зв) (Дубан, ФМ, 1зв).

Мікротопонім *Trystoki*, н., п. (Ор, ЙМ, 550зв) утворився способом основоскладання, твірною базою якого є словосполучення три стоки (стік – 'схил, по якому збігає вода // місце впадання річки' [6 : 9 : 711]). У Францисканському (1819–1820) кадастрі найменування *Trystoki* трансформується у назву ниви і поля *Roztoki*, н., п. (Ор, ФМ, 674зв), утворене вже лексико-семантичним способом від апелятива розтоки (розтік – '1. Місце роздвоєння основного русла річки // Водяний потік, що відокремився від основного русла; 2. Місце розгалуження або перетину доріг, вулиць; роздоріжжя, перехрестя' [6 : 8 : 825]).

Назви нив у с. Годвишні – *Pięcioletnia*, н. (Годв, ЙМ, 142зв) і *Szescioletnia*, н. (Годв, ЙМ, 140зв) – вказують на термін використання угідь, які входять до їхнього складу (п'ять років і шість років), в однотипних сільськогосподарських цілях (для посіву, насаджень, випасання худоби тощо) (пор.: *Co Roczna*, н. (Годв, ЙМ, 150зв) і *Roczna*, н. (Годв, ЙМ, 152зв)).

Основа числівника восьми- зафіксована у найменуваннях *Osmisznury*, н. (НовГост, ЙМ, 139зв), *Na Osmiosznurach*, поля (НовГост, ЙМ, 23зв) → *Na Osmiusznurach*, н. (НовГост, ФМ, 33зв), *Za Osmiusznurami*, поля (НовГост, ЙМ, 30зв) // *Za Osmiosznurami*, поля (НовГост, ЙМ, 32зв) → *Za 8miu Sznurami*, н. (НовГост, ФМ, 42зв), *Za Goscincet pod Osmiosznurami*, поля (НовГост, ЙМ, 66зв) (НовГост, ФМ, 90зв). Ці пропріативи – наслідок основоскладання (утворені від словосполучення вісім шнурів (шнур – 'міра довжини, що дорівнювала близько 45 метрам' [6 : 11 : 503])).

Мікротопонім *Ugor Dziesiętnicy*, пуст. (ДПідб, ЙМ, 78зв) містить числівникову основу десят- (десят- + -ник- > десятник + -ий > десятничий – той, що належить десятнику (десятник – '1. Старший, відповідальний у групі робітників, у шахті і т. ін.; 2. Те саме, що десяцький' [6 : 2 : 257]; десяцький – '1. Нижчий поліцейський служитель на селі, якого обирали селяни; 2. На Запорізькій Січі – ватажок нижчої військової одиниці – десятки' [6 : 2 : 257])). (пор.: *Lan Wolniczy*, лан (Медв, ЙМ, 3зв) (Медв, ФМ, 4зв) і *Ogrody Wolnikow*, г-ди (МонЛішн, ЙМ, 5зв) (МонЛішн, ФМ, 12зв), *Pole Mielnicze*, п. (Тул, ЙМ, 7)).

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. Аналіз мікротопонімів Самбірського циркулу кінця XVIII – початку XIX ст. із квантитативною вказівкою показує, що елементом таких назв є порядкові (*Młyn Pierwszy*, мл. – *Młyn Drugi*, мл.), кількісні (*Pięt Zahonow*, п.) числівники, числівникові основи (*Osmieszny*, н.). Найчисельнішою групою є оніми з порядковим числівником. Така тенденція зумовлена необхідністю розрізнити чи уточнити локалізацію однорідних географічних мікрооб'єктів у просторі, вказати порядок розташування їх на місцевості, протиставити іншим суміжним локусам. Нумеративні мікротопоніми можуть містити пряму (*Trzy Pustki*) чи опосередковану (*Ugor Dziesiętnicy*) вказівку на кількість. **Подальшим напрямом** розвідки визначаємо аналіз особливостей і способів вираження кількісних характеристик в історичній мікротопонімії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гумецька Л. Л. Ономастичний формант -ят в українській мові / Л. Л. Гумецька // Слов'янське мовознавство. – № 4. – Київ, 1962. – С. 17–32.
2. Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики: перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів / [склали: П. Пироженко, В. Сіверська; відповідальний редактор П. Захарчишина]. – Київ : Наукова думка, 1965. – 353, [2] с.
3. Мосур О. Трансонімізація як спосіб творення мікротопонімії кінця XVIII – початку XIX ст. (на матеріалі назв Самбірського циркулу) / Оксана Мосур // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 64. – Ч. II. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. – С. 177–184.
4. Мосур О. Християнські імена на -ат як компоненти мікротопонімів Самбірського циркулу / Оксана Мосур // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2014. – В. II (24). – С. 172–177.
5. Склярєнко О. М. Ще раз про нумеративні топоніми з числівником сім (типологічний аспект) / О. М. Склярєнко // Слов'янський збірник. – 2013. – Вип. 17. – С. 220–229. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/slzb_2013_17_21.
6. Словник української мови: в 11-ти т. / АН УРСР, Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1970–1980.
7. Философский словарь логики, психологии, этики, эстетики и истории философии / Под ред. Э. Л. Радлова. – СПб : Тип. Акц. Общ. Брокгауз–Ефрон, 1911. – 284 с.
8. Франко І. Я. Причинки до української ономастики / І. Я. Франко // Зібрання творів : У 50-ти томах. – Т. 36. – Київ, 1982. – С. 391–426.
9. Чеховський І. Г. Мікротопонімія Чернівецької області в історичному аспекті (утворення на базі народної географічної термінології): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 „Історія України” / І. Г. Чеховський. – Чернівці, 1996. – 24 с.
10. Шаблій О. І. Питання просторово-географічного аспекту вивчення мікротопонімії (на матеріалі Західного Поділля) / О. І. Шаблій // IV Республіканська ономастична конференція (тези). – Київ : „Наукова думка”, 1969. – С. 39–40.

REFERENCES

1. *Humetska L. L.* Onomastychnyi formant -yat v ukrainskii movi / L. L. Humetska // Slovianske movoznavstvo. – № 4. – Kyiv, 1962. – S. 17–32.
2. Yosyfinska (1785–1788) i Frantsyskanska (1819–1820) metryky: pershi pozemelni kadastry Halychyny. Pokazhchyk naselenykh punktiv / [sklaly: P. Pyrozhenko, V. Siverska; vidpovidalnyi redaktor P. Zakharchyshyna]. – Kyiv : Naukova dumka, 1965. – 353, [2] s.
3. *Mosur O.* Transonimizatsiia yak sposib tvorennia mikrotoponimii kintsia XVIII – pochatku KhIKh st. (na materialy nazv Sambirskoho tsyrkulu) / Oksana Mosur // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna. – Vyp. 64. – Ch. II. – Lviv: Lvivskyyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2017. – S. 177–184.
4. *Mosur O.* Khrystyianski imena na -at yak komponenty mikrotoponimiv Sambirskoho tsyrkulu / Oksana Mosur // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriiia : Movoznavstvo. – Ternopil : TNPU imeni Volodymyra Hnatiuka, 2014. – V. II (24). – S. 172–177.
5. *Skliarenko O. M.* Shche raz pro numeratyvni toponimy z chyslivnykom sim (typolohichnyi aspekt) / O. M. Skliarenko // Slovianskyi zbirnyk. – 2013. – Vyp. 17. – S. 220–229. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/slzb_2013_17_21.
6. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11-ty t. / AN URSR, Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – Kyiv : Naukova dumka, 1970–1980.
7. Fylosofskyi slovar lohyky, psykhologyy, etyky, estetyky y ystoryy fylosofiy / Pod red. E. L. Radlova. – SPb : Typ. Akts. Obsch. Brokhauz–Efron, 1911. – 284 s.
8. *Franko I. Ya.* Prychynky do ukrainskoi onomastyky / I. Ya. Franko // Zibrannia tvoriv : U 50-ty tomakh. – T. 36. – Kyiv, 1982. – S. 391–426.
9. *Chekhovskiy I. H.* Mikrotoponimiiia Chernivetskoï oblasti v istorychnomu aspekti (utvorennia na bazi narodnoi heohrafichnoi terminolohii): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: 07.00.01 „Istoriia Ukrainy” / I. H. Chekhovskiy. – Chernivtsi, 1996. – 24 s.
10. *Shablii O. I.* Pytannia prostorovo-heohrafichnoho aspektu vyvchennia mikrotoponimii (na materialy Zakhidnoho Podillia) / O. I. Shablii // IV Respublikanska onomastychna konferentsiia (tezy). – Kyiv : „Naukova dumka”, 1969. – S. 39–40.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Граматичні: Н. в. – називний відмінок, Р. в. – родовий відмінок, О. в. – орудний відмінок, М. в. – місцевий відмінок, мн. – множина, одн. – одина, зв – зворот аркуша.

Назви географічних об'єктів (географічна номенклатура): гр. – гребля, гр. – ґрунт, дор. – дорога, зар. – зарості, кич. – кичера, лук. – лука, м. – місце, мл. – млин, н. – нива, пас. – пасовище, пл. – площа, п. – поле, пол. – поляна, пот. – потік, пуст. – пустка, саж. – сажавка, сін. – сіножать, ст. – став, став. – ставище.

Назви джерел: ЙМ – Йосифінська (1785–1788) метрика, ФМ – Францисканська (1819–1820) метрика.

Назви населених пунктів Львівської області:

Багн – Багновате/Бахновате (тепер Багнувате) Турківського району
Бил – Билічі (тепер Білічі) Старосамбірського району
БілВел – Білина Велика (тепер Велика Білина) Самбірського району
Вац – Вацевичі (після 1945 р. – Залужани) Дрогобицького району
Вин – Винники Дрогобицького району
Годв – Годвишня Городоцького району
Гонят – Гонятичі Миколаївського району
Груш – Грушова/Грушів (тепер Грушів) Дрогобицького району
ГусНиж – Гусне Нижнє (тепер Нижнє Гусне) Турківського району
Добрів – Добрівляни Дрогобицького району
ДПідб – Довге Підбузьке Дрогобицького району
Дубан – Дубаневичі Городоцького району
Кост – Костельники (тепер Костильники) Мостиського району
КропНов – Кропивник Новий (тепер Новий Кропивник) Дрогобицького району
КульчШл – Кульчичі Шляхетські (тепер Кульчиці) Самбірського району
Летн і Мон Летн – Летня і Монастир Летнянський Дрогобицького району
Лівч – Лівчиці Городоцького району
ЛінВел – Лінина Велика (тепер Велика Лінина) Старосамбірського району
Лішн – Лішня Дрогобицького району
ЛужДол – Лужок Долішній (тепер Долішній Лужок) Дрогобицького району
Лук і Фор – Лука Королівська і Лука Шляхетська (тепер Лука Самбірського району),
Фороша Королівська і Фороша Шляхетська (тепер хутір Велика Хвороша)
Самбірського району
ЛюбМал – Любінь Малий (тепер Малий Любінь) Городоцького району
ЛяшкМур – Ляшки Муровані (тепер Муроване) Старосамбірського району
Матк – Матків Турківського району
Медв – Медвежа Дрогобицького району
Мита – Мита Сколівського району
Михн – Михновець (тепер на території Польщі)
МонЛішн – Монастир Лішнянський (тепер Монастир-Лішнянський) Дрогобицького району
Нед – Недільна Старосамбірського району
НовГост – Новосілки Гостинні (тепер Новосілки-Гостинні) Самбірського району
Опар – Опари (тепер Опари) Дрогобицького району
Ор – Орів Сколівського району
Остр – Острів Самбірського району
Підб – Підбуж Дрогобицького району
Пл – Плоске Старосамбірського району
ПорЗадв і ПорІр – Поріче Задвірне (тепер Поріччя Задвірне) і Поріче Грунт (тепер Поріччя-Грунтове) Городоцького району
Рик – Риків Турківського району
Рип – Рип'яна (тепер Ріп'яна) Старосамбірського району
Ріпч – Ріпчичі (тепер Ріпчиці) Дрогобицького району
Рос – Росохач Сколівського району
Саск – Саска Камеральна (тепер частина с. Мала Горожанна) Миколаївського району
Сіл – Сілець (тепер Селець) Дрогобицького району

Сокол – Соколики Турківського району (село виселене у 1945–1946 роках; західна частина села віддана Польщі, а східна – приєднана до с. Нижнього Турова)

Солон – Солонсько (тепер Солонське) Дрогобицького району

Стрільб – Стрільбичі Старосамбірського району

Терш – Тершів Старосамбірського району

Торг – Торгановичі Старосамбірського району

Тул – Тулиголови (тепер Тулиголове) Городоцького району

Чиш – Чишки (тепер Чижки) Старосамбірського району

Чук – Чуква/Чуків (тепер Чуква) Самбірського району

ЯблНиж – Яблінка Нижня (тепер Нижня Яблунька) Турківського району

ЯкубВол – Якубова Воля (тепер Воля Якубова) Дрогобицького району

Стаття надійшла до редколегії 28. 04. 2018

доопрацьована 19. 06. 2018

прийнята до друку 06. 08. 2018

MICROTOPYNYMS WITH QUANTITATIVE CHARACTERISTIC IN JOSYPHINS'KA (1785–1788) AND FRANCYSCANS'KA (1819–1820) METRICS (ON THE MATERIAL OF NAMES OF SAMBIRS'KYI CYRKUL)

Oksana Mosur

*Ivan Franko National University of Lviv
Ivan Kovalyk department of Ukrainian language,
1/234, Universytets'ka Str., 79001 Lviv, Ukraine
phone: (0 322) 239 47 17
e-mail: oksana_kunanets@ukr.net*

Diachronic microtoponymy is a group of proper names insufficiently studied in Ukrainian linguistics. It is analyzed names of small geographical objects of Sambirs'kyi cyrkul of the end of XVIII – the beginning of XIX cc. fixed on the pages of Josyphins'ka (1785–1788) and Francyscans'ka (1819–1820) metrics. These documents are first cadasters of Galicia. Cyrkul is an administrative-territorial unit of Galicia of that period. Sambirs'kyi cyrkul have consisted of 412 settlements (towns, villages, small towns, hamlets) which nowadays occupies a significant territory of Lviv region (most settlements of Sambirs'kyi, Starosambirs'kyi, Drohobys'kyi, Turkivs'kyi, Horodots'kyi and other districts). Creation of microtoponyms is a dynamic process. This group of proper names largely reflects historical and social changes in society. Microtoponym as linguistic unit may be an expression of qualitative and quantitative characteristics of geographical objects. The article is devoted to the analysis of peculiarities of names of microobjects with quantitative characteristic. These onyms are called numerical microtoponyms. It is a subgroup of proper names including: 1) ordinal numerals (field *Hony Pierwsze* – field *Hony Drugie* – field *Hony Trzecie* – field *Hony Czwarte*), 2) quantitative numerals (field *Pultora Dworzyska*, shrub *Trzy Wierzby*) or 3) numerical basis (cornfield *Osmisznury*). The largest group is the first one. This tendency is conditioned by necessity to distinguish or clarify the localization of homogeneous geographical microobjects in space, to specify the order of their location, to oppose these objects to other loci. Numerical microtoponyms contain direct (field *Pięt Zahonow*) or indirect (*Ugor Dziesiątniczny*) indication of quantity.

Key words: Josyphins'ka (1785–1788) metric, Francyscans'ka (1819–1820) metric, Sambirs'kyi cyrkul, numerical microtoponym.